

глядзячы на яе, не маглi, – нават неяк спакойна зазначыў ён. Павольна апусціўся на траву, потым усё ж-такі набраўся моцы і сказаў, каб пачулі ўсе: “Няма ў вас сэрца і... розуму”

Яму было вельмі дрэнна: ішла кругам галава, паколвала ў грудзях, высушыла ў роце, пачашчана стукаў гэты вечны рухавік, з цяжкасцю гонячы кроў... Рабочыя, убачыўшы асеўшага змрочнага Цішку, пайшлі, быццам бы нічога не здарылася, толькі нехта з іх, праходзячы каля хаты, крыкнуў у прыадчыненае вакно, маўляў, вадзічкі яму падайце.

Ноччу яго адвезла ў бальніцу “хуткая дапамога”. І нават праз нейкі час Ціхан Мацвеевіч так і не выкарабкаўся ад інфаркту. Хавалі былога аўтарытэтнага агранома ўсёй вёскай. Нехта асуджаў яго за тое, што так глыбока прыняў да душы крыўду, хтосьці не мог зразумець, што з-за нейкай бярозы можна так зажурыцца, што аж да крайнасці дайсці. Але так ці інакш факт атрымаўся непрыглыдным.

Цяпер вуліца пустынная – ні дрэў, ні прысады, а на брацкіх могілках партызан ды падпольшчыкаў, вясковым пагосце вецер гуляе ды кальшыцца густа паросшы бур’ян, з якім не ведаюць людзі, як змагацца. Аголеныя і шасейныя дарогі. Няўтульна стала вакол. Кажуць, што ў бліжэйшы час, да зімы, ачысцяць і захаваныя сярод палёў астраўкі змешанага лесу – на мясцовае паліва. Але ці ж будзе ад тых дроў цёпла людзям?

Желтый ветер Гиндукуш: [документальные очерки о четырех "афганцах", посмертно удостоенных звания Героях Советского Союза] / А.В.Смолянко, Г.В.Соколовский. - Минск: Беларусь, 1992.

Паклон зямлі: Аповесці, апавяданні / Анатолий Смолянка. - Мн.: Вытвор.-выд. рэсп. унітар. прадпрыемства "Дом прэсы", Бел. дом друку, 2001.

Душевная гармония: повесть, рассказы с юмором, миниатюры с натуры, фельетоны из жизни / Анатолий Смолянко. - Мн.: Технопринт, 2004.

День и вся жизнь: Роман / Анатолий Смолянко. - Мн.: Парадокс, 2004.

Убитая любовь: Роман / А.В.Смолянко. - Мн.: Парадокс, 2004.

Пустельга: повести и рассказы / Анатолий Смолянко. - Минск: В.Хурсик, 2006.

Сан Суси: [повесть] / Анатолий Смолянко. - Минск: Парадокс, 2007.

Мы не покорились: повесть: (фашистская блокада Налибокской пуши глазами мальчишки. Документально) / Анатолий Смолянко. - Минск: Смэлток, 2008.

Не покриви душой: (умысел и клевета унижали людей совети и долга, а на восстановление правды ушли годы. Повесть. Документально) / Анатолий Смолянко. - Минск: Смэлток, 2010.

Подари аиста: [роман] / Анатолий Смолянко. - Минск: Харвест, 2010.

Куропаты: гибель фальшивки: документы и факты / Анатолий Смолянко. - Минск: Белорусский союз журналистов, 2011.

Все возрасты покорны: повесть / Анатолий Смолянко. - Минск: Смэлток, 2014.

Самые значительные эпизоды из своей жизни Анатолий Владимирович Смолянко изложил в краткой автобиографии: «Моя родина – небольшая деревушка Рудьма, что когда-то приютилась на краю Налибокской пуши на Гродненщине. Войны как торнадо пронеслись по нашей земле. Последней была Великая Отечественная. Семья тогда жила с партизанами. Страшный смерч обрушился на нас во время блокады в июльские дни 1943 года. Полностью была сожжена моя деревушка (33 хаты), немногим жителям удалось спастись. Трудное было время и после войны.

За пять километров ходил в лаптях в начальную школу, а потом в Еремичскую среднюю, отмеряя ежедневно по 10 километров в одну сторону. В суровые зимние дни квартировал у чужих и добрых людей. После службы в армии поступил в Высшее военно-политическое училище СА ВМФ на факультет журналистики.

Первая проба пера состоялась ещё в 9 классе, что явилось стимулом и во время службы писать в «дивизионку» и в окружную газету «Во славу Родины».

36 лет отдано военной журналистике: Калининград, Рига, Потсдам, Новосибирск, Минск... Побывал почти на всех должностях в военной печати. Уволился в запас, будучи постоянным корреспондентом газеты Министерства обороны СССР «Красная звезда».

Награжден 10 медалями.

Работал корреспондентом газеты «Мінская праўда», в «Белорусской лесной газете», Минском областном отделении ОО «Союз писателей Беларуси».

Лауреат Минской областной премии в области литературы в номинации «Проза» (2007).

Анатолий Смолянко

(25.05.1936-11.2014)

«Живописные картины моего родного края (полноводный быстрый Неман, богатая грибами, ягодами и дичью Налибокская пуши, сенокосные луга, синеокие озера) часто зримо встают перед моими глазами и многие из них весьма удачно вписываются в мое творчество.» - А. В. Смолянко.

МЯСЦОВАЕ ПАЛІВА

Яны сядзяць на лавачцы ў цені буйнарастучай бярозы. Для мужа і жонкі Міклашэвічаў гэта найбольш любімае і ўтульнае месца, дзе можна крышачку звесці дух, адпачыць ад гаспадарчых турбот. Сёння Ціхан і Ганна ўбіралі сена са свайго агароду, а потым зацягнулі яго на гарышча хлева, так што казе хопіць корму на ўсю зіму. Змарыліся канчаткова, сем патоў сышло, пакуль управіліся. Разар лёгкі жнівёнскі ветрык прыемна ахалоджвае разаргэтае цела: выветрывае пот; павольна заспакойваецца і подых.

А што ж вы хочаце? Муж перасягнуў ужо сёмы дзесятак, а жонка на шэсць гадоў маладзейшая за яго. Самую цяжкую работу заўсёды бярэ на сябе Ціхан або Цішка, як яго кліча жонка, – моцная, рослая жанчына, прыгожая на гвар, крышку загарэлы, з прыметным павуціннем маршчынак. Ды й на сяле ўсе клічуць яго не інакш як Цішка. Так ужо павялося. Ён прайшоў суровую марскую школу за чатыры гады службы. Загартаваўся, узмужнеў, так што калісьці дадому вярнуўся хлопцам моцнага целаскладу. Затым пасля вучобы сумленна працаваў аграномам, нажыў толькі сівых валасоў, якія быццам бы і не кідаюцца ў вочы, толькі пры гэтым неяк дзіўна трымаюць шапку на галаве.

Маўчаць. За працяглае сумеснае жыццё ўсё даўно перагаворана, перадумана, узважана.

– Засталося выкапаць бульбу, буракі, убраць агарод, а там, глядзіш, і халады пойдуць, – заўважае між іншым Ціхан, быццам бы шкадуючы аб прайшоўшай пары цеплыні, сонечных днях. Скоса пазірае на жонку і раптам пытае: – А ты памятаеш, што здарылася вось тут, каля гэтай бярозы? Памятаеш?

– Ат, ці ўсё ўпамніш? Колькі год прайшло! – адмахнулася яна, насупіла бровы, аднак дадала: – А чаму ты пра гэта загаварыў?

– Эх, Ганна Гаўрылаўна, як жа так? – з некаторым дакорам выгукнуў Ціхан, ляснуўшы далонямі па каленях ад здзіўлення, што яна забылася. Павярнуўся да яе і зашаптаў, быццам хто падслухоўвае: – Усё у нас і пачалося адсюль, ад гэтай бярозы. Яе бацька у 44 пасадыў, калі вызвалілі ад фашыстаў нашу вёску. Восенню, пасля жніва (ён быў старшынёй калгаса імя Чырвоных партызан) прызвалі ў армію, вось ён і пакінуў памёрша – “Няхай расце, можа мяне і не кране варажэй куля...” І вярнуўся дадому, увесь паранены, два лёгкіх і адно цяжкае раненні, з двума ордэнамі на грудзях...

Старшыня калгаса Мацвей Міклашэвіч адпрацаваў некалькі гадоў, паіраючы наказаў яму як старэйшаму сыну берагчы гэтае дрэўца, гэту бярошку. Расла яна, раслі дзеці. Паціху наладжвалася і жыццё. А тут і мяне прызвалі на Паўночны флот. Потым Ціхан скончыў сельскагаспадарчы інстытут, стаў аграномам.

– Аднойчы, прыехаўшы з Мінску дадому, пайшоў на танцалькі ў клуб і ўбачыў цябе, – Цішка перайшоў да новага этапу свайго жыцця. – Запала ты ў маё сэрца, чаго са мной, дарэчы, дагэтуль ніколі не было. Ну, і сама ведаеш, пачаў нудзіцца, сумаваць, часта думаць пра цябе...

– Ай, ведаю, куды хінеш, – Ганна прыціснулася да мужа. – Завёў мяне сюды, праз гэтую кладку, чорт бы яе пабраў, і я ў ржавую ваду чуюць не бултыхнулася. Памятаю, а як жа!

– Ды не ў тым справа, – з нейкай крыўдай адазваўся Ціхан Мацвеевіч. Ну а далей не забылася, што было?

– А, вунь ты пра што вядзеш размову! – здагадалася яна. – За табой дзвючаты гужом хадзілі. Як жа – жаніх, што трэба. Статны, рослы, вочы-вугельчыкі, ды й валасы не тое, што зараз. Ганна Гаўрылаўна цішком усміхнулася, с замілаваннем успамінаючы далёкія маладыя гады.

– Тады я надумаў цябе не ўпускаць, – ён абняў жонку за плечы, прыхінуў да сябе.

– Эх, Цішка, Цішка! Ад тваіх ласкі, пяшчоты ды гарачыя слоў аб вернасці тваёй любові да мяне я не змагла ўтрымацца, – уздыхае яна, апусціўшы галаву. – Думала падманіш, кінеш потым, насмяешся нада мной, нецямлывым вясковым дзяўчом, мне ж не было і восемнаццаці.

– І атрымалася, як у песні пясца: “и ни одна трава помята...” Ён мацней абдымае жонку і шэптам кажа: – Не падмануў жа! Пражылі мы больш за паўвеку з гэтай бярозкай, бач, як яна ўзнялася, якая лістота, ствол бялюткі, роўны, словам, любата. Зямля тут добрая, ды й мы да яе з добром чалавечым. Двух сыноў у людзі вывелі, на свой хлеб пайшлі.

Ціхан Мацвеевіч пачуў вісклівы голас бензапілы і насцярожыўся. Ён зразумеў, што валяць нізкарослыя каштаны уздоўж вуліцы. Сэрца яго сціснулася: навошта ж іх знішчаць? Ці ж будуць замест іх новыя прысады? Што ўпрыгожыць вуліцу? Бач, знайшлі прычыну, маўляў, старыя і нізкарослыя ўжо дрэвы могуць каго небудзь пакалечыць, а то і забіць. А справа ўся ў тым, што на зіму трэба дроў нарыхтаваць, каб лазно выпаліць, даць цяпло ў майстэрні, школу, дзіцячы садзік. Шмат дроў трэба мець.

З таго часу, як паступіла каманда перайсці на мясцовае паліва, усе шасейныя дарогі аказаліся аголенымі ад дрэў, не растуць уздоўж шляху ні бярозкі, ні клёны, ні таполі, як ветрам здуло. Акультурваць яго – ні ў каго галава не баліць: няма калі ды й некаму!

Адзін чыноўнік на сур’ёзнай нарадзе неяк выказаў “геніяльную” ідэю, што прыдарожныя дрэвы ўяўляюць асабліваю небяспеку: раптам вадзіцель не справіцца з кіраваннем аўто, ускочыць у кувет ды ўдарыцца машынай у ствол, а то і сам загіне. Нейк мінулай зімой п’яны мужык прысеў пад каштанам, заснуў, схапіў запаленне лёгкіх і памёр, не дайшоўшы дадому якіх-небудзь сотні метраў. Вялікія дрэвы могуць упасці з-за моцнага ветру на збудаванні або на чалавека. Калі так разважаць, то трэба заўсёды насіць на галаве сталёвую каску ды бронежылет, а то, глядзіш, можа зваліцца выпадковы метэарыт.

Разважаючы так, Ціхан Мацвеевіч улоўлівае стук адчыненай брамкі. Бачыць, як ідуць па двары трое мужчын: адзін нясе “Хускварну”, другі – багор з металічным вастрыём і круком на канцы, трэці цягнуў пластамасваю каністру. Прайшлі па кладцы да Міклашэвічаў. спыніліся, не ведаючы, як распачаць непрыемную размову.

Ціхан важна прыўзняўся, павітаўся з кожным за руку.

– З чым прыйшлі, хлопцы?

– Тут вось якая справа, – пачаў той, хто трымаў доўгі шэст. – Старшыня загадаў усе старыя дрэвы, гэта самае, пад корань знішчыць ды на дрывы. Пераходзім, так бы мовіць, на мясцовае паліва. Загад зверху прыйшоў.

Ён яшчэ нешта лепятаў, а Ціхан Міклашэвіч толькі выгляда рабіў, што уважліва ловіць яго словы, мяркуючы,

якім чынам уратаваць сваю бярошку, да якой яны прыкіпелі душой, нават вясно не даюць нікому наблізіцца да яе, каб выгнаць сок. Можна каб падсунуць ім бутэльку самагонкі ды шмат сала на закусь, то і адмовіліся б яны ад сваёй задумкі ды й вярнуліся ні з чым. Ціхан дапытліва зірнуў на Ганну, хацеў было спытаць яе, чаму тая маўчыць, быццам бы ў рот вады набрала.

– Хлопцы, прашу вас, малю, гатоў перад вамі на калені стаць, не піліце бярозу, – гаспадар сядзібы падыйшоў, як яму падалося, да старэйшага групы рабочых, нешта шапнуў яму на вуха.

Той адмоўна матнуў галавой, маўляў, загадаў старшыня парэзаць яе на чуркі, адвезці да лазні.

Міклашэвіч зноў пачаў упрощаць, спасылаючыся, што аддзячыць, толькі б адмовіліся ад задумкі знішчыць бярозу. Да яе ж ніхто, акрамя гаспадара і гаспадыні, і не падыходзіць, яна каранямі моцна трымаецца за зямлю і не баіцца нават моцных вятроў ды й ніякай пагрозы людзям не ўяўляе, далёка ад лініі электраправадоў.

– Загад, што зробіш, мы б і радыя вам дапамагчы, але ж мы толькі выканаўцы, – развёў рукамі той, хто трымаў бензапілу, потым апусціў яе на зямлю і прыстроіўся, каб завесці.

– Хлопцы, чакайце, я да старшыні. – Ціхан паспрабаваў выкарыстаць апошнюю магчымасць выратаваць бярозу. – Я хуценька, адна нага тут, другая там, а вы тут пасядзіце крышку.

Пакуль ён таропка шукаў кіраўніка мясцовай улады, пакуль з хваляваннем чакаў яго ў канторы, пакуль той выслухоўваў яго дробязную просьбу, пакуль бег да сваёй хаты, рабочыя, груба адштурхнуўшы Ганну Гаўрылаўну, якая ўпарта сядзела на лаўцы, вокамгненна зрэзалі дрэва, і яно даволі чутно, як падалося, нават са стогнам, абрынулася долу. Хутка, як каларадскія жукі, церабілі галінкі з лісцем, рэзалі чуркі і кідалі іх у кучу.

У жанчыны набеглі слёзы, і яна лёгкай шаўковай хусцінкай змахвала іх са шчок. Чуліся не вісклівыя гукі пілы, а здавалася, жаласлівы голас, што прасіў аб дапамозе. Яна, пражыўшая разам з гэтай бярозай, з нецярпеннем і надзеяй на добрыя весткі чакала мужа. Але, калі ўбачыла, як упала дрэва, яе ахапіў шок. Хістаючыся, перайшла па кладцы цераз ручай – не змагла больш глядзець на нахабства і бессардэчнасць. Ганна ішла ў глыбокай і маркотнай задумненнасці і нечакана сутыкнулася з запыханым Цішкам. Ён спыніўся. Замёр. Тела надзея, і ён з радасцю выпаліў: “Свой загад адмяніў!” Але гэта яе не ўзрадавала, і тады муж змяніўся ў твары.

– Што? – толькі выціснуў з сябе пытанне. – Што здарылася?

– Цішка, роднёнькі ты мой, не хадзі туды... Яны... Ужо ўсё... – дрыготкім голасам прамовіла жонка і, скурчыўшыся, пайшла ў хату.

Міклашэвіч не мог паверыць жонцы, ён быццам бы зноў апынуўся на палубе карабля, што гойдаецца па хвалях. Накіраваўся да месца здарэння. Здалёк Ціхан убачыў пустое месца, дзе толькі што жыла, дыхала беластвольная прыгажуня. Апусціўшы галаву глядзеў на здзейсненае злачынства. Зняў шапку...

– Што вы нарабілі, сукіны сыны! – крыкнуў ён. – Вайну перажыла, бацьку майго захавала, мы нарадавацца,